

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadienis priedas

2000 m. balandžio 29 d.

Nr. 85 (17)

Saturday supplement April 29, 2000

No. 85 (17)

Poetas Justinas Marcinkevičius.

Pamėgto poeto jubiliejus

Didele mūsų poezijos, visos literatūros šventė tapo populiaraus, Lietuvos žmonių pamėgto poeto Justino Marcinkevičiaus 70 metų paminėjimas. Baustakimšoje Vilniaus Menininkų rūmų salėje mačiau ne tik eilinius jubilato poezijos gerbėjus, kolegas rašytojus, bet ir svarbiausius Lietuvos pareigūnus, tarp jų prezidentą V. Adamkų, ministrą pirmininką A. Kubilį. Daugelio rankose buvo naujausia, leidyklos „Tyto Alba“ neseniai išleista, J. Marcinkevičiaus mažųjų eilėraščių poema *Carmina minora*. Vakaro vedėjas, Rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas priminė, kad tai 148-oji šio poeto knyga. O visų — ir lietuviškų, ir 20 pasaulio kalbų išverstų, J. Marcinkevičiaus knygų bendras tiražas pasiekė 4 milijonus egzempliorių! Tai, pasak V. Sventicko, daugiau negu Lietuvoje yra gyventojų. Be to, dar reiktų pridėti daugiau kaip 20 pagal J. Marcinkevičiaus dramas ir kitus kūrinius pastatytų spektaklių ir inscenizacijų su visais jų žiūrovais ir klausytojais.

Bendrais bruožais apžvelgdamas Justino Marcinkevičiaus kūrybą, V. Sventickas pasakė, kad ji išaugusi iš žemės darbų ir meilės, prigimtinių ir mirtinai supinta su Lietuva, kad J. Marcinkevičiaus žodžiais kalba mūsų tauta. „Lietuva — tai žodis, kurį J. Marcinkevičius sovietmečiu ištare, godžiai jo laukiantiems, ir tolydžio įkalė šį žodį net tuomet bijojusiems, — kalbėjo V. Sventickas. — Ne tik iš tautos dvasios, bet ir iš „Mindaugo“, iš „Mažvydo“ dramų finalinių scenų tas žodis atėjo į Sąjūdžio skandavimus ir mitingus“.

V. Sventickas susirinkusiems priminė literatūros tyrinėtojus dr. Viktorijos Daujotytės žangos žodžius iš neseniai išleisto J. Marcinkevičiaus eilėraščių dvitomio, kad jo kūryba buvo nelaisvos mūsų visuomenės laisvė. „Ši slapta dvasinė laisvė (...) buvo vieša, ji apėmė nepalyginamai daugiau žmonių, negu slapto-

sios knygos“, — toje įžangoje rašė dr. V. Daujotytė.

Pastarųjų metų J. Marcinkevičiaus lyrika ir apmąstymai kalbina mus „mylėti Lietuvą visą, su jos žaizdomis ir skauduliais“, sakė V. Sventickas. Jubilato eilėraščiai sako: turbūt turis susitaikyti su liūdesiu, susipriešinimais, Lietuvos pareigūnais, tarp jų prezidentą V. Adamkų, ministrą pirmininką A. Kubilį. Daugelio rankose buvo naujausia, leidyklos „Tyto Alba“ neseniai išleista, J. Marcinkevičiaus mažųjų eilėraščių poema *Carmina minora*. Vakaro vedėjas, Rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas priminė, kad tai 148-oji šio poeto knyga. O visų — ir lietuviškų, ir 20 pasaulio kalbų išverstų, J. Marcinkevičiaus knygų bendras tiražas pasiekė 4 milijonus egzempliorių! Tai, pasak V. Sventicko, daugiau negu Lietuvoje yra gyventojų. Be to, dar reiktų pridėti daugiau kaip 20 pagal J. Marcinkevičiaus dramas ir kitus kūrinius pastatytų spektaklių ir inscenizacijų su visais jų žiūrovais ir klausytojais.

Atsakydamas į vakaro vedėjo V. Sventicko ir leidyklos „Tyto Alba“ direktorės L. Varanavičienės klausimus, J. Marcinkevičius kalbėjo apie savo kūrybos ištakas — gimtąją kalbą, kentėjusią priverstinę rusifikaciją, slavišką įtaką. Siejosi, kad dabar tuos puolimus svetimais, nelietuviškais parduotuvų, firmų, įstaigų pavadinimais. Lietuvoje dabar nėra muzikinės jaunimo grupės, pasivadinusios lietuviškai...

Atsakydamas į klausimus, J. Marcinkevičius atskleidė ir kai kuriuos, iki šiol nežinotus savo gyvenimo faktus. Pasirodo, sovietmečiu, besimokydamas Prienuose, jis buvo uždarytas į Marijampolės kaulėjimą, nes buvo įvardintas slapto antisovietinės jaunimo organizacijos byloje.

Tarp daugybės jubilato sveikintojų buvo ir Lietuvos Mokslų akademijos prezidentas M. Juodka, pasakęs, kad J. Marcinkevičius yra ne tik poetas, bet ir akademikas. Šį garbingą mokslinį vardą iki tol turėjo tik du mūsų rašytojai — V. Krėvė ir V. Mykolaitis-Putinas.

Apie J. Marcinkevičiaus poezijos ypatumus, apie jo naujausią knygą *Carmina minora* čia pridedamą žodį tarė dr. Viktorija Daujotytė. O visą J. Marcinkevičiaus poetinės kūrybos kelią atspindi čia pridedami ir paties autoriaus pasirinkti įvairių laikotarpių jo eilėraščiai, kuriuos J. Marcinkevičius adresavo *Draugo* skaitytojams.

Algimantas A. Naujokaitis

Justinas Marcinkevičius

POEZIJOS VAIKYSTĖ

tėvas parėjo arš
užstalėj atsisedo
sunėrė rankas
ir kaip lizdą
padėjo ant stalo

žiūrėjau
į tą pavargusį lizdą
žiūrėjau
kol pakilo iš jo vyturys
ir pasaulio palubėje
sūčiulbo

1990

DAINUOJU LIETUVĄ

Dainuoju Lietuvą kaip džiaugsmą
išaugusį iš pelenų,
kaip savo rūpestį didžiausią,
kuriuo lyg vieškeliu einu.

Laukų ir pievų žalias šilkas
nuo durų slenkščio lig dangaus.
Protingos krosnies kvapas šiltas —
visai kaip artimo žmogaus.

Atsidaryk man, atsivėrk man
visom širdim — kaip šaltinui,
leisk pažūrėti į šitą versmę
gyvos kalbos, gyvų žmonių!

Dar viskas gyva, viskas reiki
kapais, muziejais, žaizdomis.
Imu į ranką duonos riešą
ir taip kalbuosi su jumis.

Kalbuos per vandenį, per duoną,
per orą, ugnį, per medžius.
Girdžiui iš visko, kas man duota,
jus — kaip lietuviškus žodžius.

1966

XXX

Parnešu,
gimtinę mano, parnešu,
parnešu sapnus apie tave:

pirmas sapnas — apie langą,
antras sapnas — apie slenkstį,
trečias sapnas — apie kelią.

Tuo keliu aš pareinu,
ant to slenkščio atsisedu,
langu tuo žvaigždės skaitau.

Kai tamsoj užgęsta kelias,
kai neranda kojos slenkščio,
akys — langu ir žvaigždžių, —

lieka sapnas apie meilę:
apie juodą juodą skarą
ant žilos galvos.

1978

VAŽATKIEMIS

Panemunių paukšteliai žalias.
Čiulbėk senąja išmintim,
giedok visais vargų kryželiais,
visais karais, visom mirtim.

Mislėm, dainom, raudom rypuoki,
į margą skrynią viską dėk,
prie linksmo stalo — garsiai juokis,
prie liūdno — tyliai pasėdek.

Žodžius kaip vadeles laikyk,
suspaudęs juos kietais delnais.
Apjuoski rankšluostiais senais

kiekvieną marčią ir jauniki.
O man galvą pabarstyki
šiltais vaikystės pelenais.

1972

P.S. Vazatkiemis — mano gimtasis kaimas.

TOKIA YRA MEILĖ

Vakarinio dangaus šviesoje
koks gražus tavo veidas, gimtine!

Atsiklaupk ir tylėk — tegul
ši erdvė prisipildo tavęs,
nes tokia yra meilė. Per širdį
eina šaukdamas kraujas:
----- gimtine,
likimų lopsy, tavo tikslo
ieškojau-neradamas —
vierversio lizdas
arimų platybėse — tu!
Taip gera žiūrėti
į žydinčią obelį,
miegančią vaiką
ir į tavo akis ūkanotas.
Bet ieškau geles,
kuri man primintų tave,
kurioje visą laiką kvėpėtu
vaikystė ir vakaras —
šiltas, mieguistas.

Štai: laimė turėti tave,
visada virš manęs pasilenkusią.
Iš čia mano žodžiai —
o, mano žodžiai — kaip tvarsčiai,
prilipę prie tavo žaizdų.

1975

XXX

Neši mane artiau savęs, žemele.

Buvau visai užmiršęs, kad esi.
Bet vis labiau tave dabar man skauda.

Atleiski meno neprotingom rankom
išsiskyrimą su žagre — matai,
kaip jos dabar tave apsikabino?

Ten stovi baltas baltas mano brolis.
Rugų baldakimas virš jo galvos.
Sodink mane jo dešneje: broleli,
ir tavo rankom gyvenu, ir tavo.

1976

XXX

Taip sėdim ant kalnelio prie namų.
Lyg jau nudirbė darbus. Lyg jau žemė
padėjus būtų galvą mums ant kelių.
Regiu, kaip amžinybė atsiklaupus,
nuvaikščiotas artojų kojas plauna.

1976

XXX

Ant vasaros kaklo šermukšniai jau noksta.
Pažvelk į gamtos besikeičiantį mostą,
į pritilusį paukštį, į augalo rimtį,
į viską, ką galima skinti arba rinkti;
o, vargšas pasauli, o, blunkančios spalvos —
kaip dygo, kaip kilo, žydėjo, sūpavos!
Kaip žaidė gyvybė, kaip nokdama brendo,
ieškodama ryšio — visuotinio, bendro!
Ir kaip ji apstulbo pajutus, supratęs,
kad buvo tiktai įvilota į spąstus —
į formą, kuri kas akimirka trupa,
į vasarą (varg!) begėdiškai trumpą.
O, vystantys, gęstantys broliai! Tai kerštas
už mūsų žydėjimo valandas karštas,
už beprotišką mūsų nužengimą į žemę:
nužengę — vadinasi, ir nusižengę...

Ant vasaros kaklo šermukšniai jau noksta.

1995

MES

Tai ir yra mes.
Čia mes atrasti.
Žemė čia su mumis
vis kyla ir kyla į kalną.

Ant kalno rugiai:
apsikabinam su jais ir laikomės.
Atrodo, kad jau iš krūtinų
čia pateka saulė.

Ar paukščių lizdai,
ar žmonių namai
tenai, kur ant slenkščio
sėdi sena kalba?

Atbėga mūsų vaikai,
sukrinta jai į prijuostę
ir žiūri į kruvinas lūpas,
garsiai tariančias: mes.
1980

XXX

ta žemė

su ašakom
užsiauginom

iš tikro sakau jums iš tikro
ėjom su ja duonos
kryžiaus ir kraujo kelius

žydėjo ai kaip žydėjo
surūdijus europos rožė
spygliuota viela
konclagerių karalienė

galvodavom apie dangų
dabar jau neatsimenu
kas ištare pirmas
neturėk kitos žemės
be manęs vienos

1987

1989 M. VASARIO 19-OJI

Diena atrištom akim.
Tauta iš kapo pakilus.
Viešpatie, leisk jai atkimt.
Tebūna jos žodžiai kilnūs.

Pašauk ją, pašauk atsitiest
ir laisvę išskleist — kaip esmę.
Štai mes — ir mūsų tik tiek,
kiek BUVOM ir kiek ESAME.
Kiek BŪSIM šioje dienoje

sudygę augimui ir brandai,
ant žemės gyvi ir po ja,
paženklinti lietuvių randais.

Prie savo kalbos prikaliti,
prie istorijos prirakinti.
Žmonės, jūs nekalti.
Jūs tik labai iškankinti.

Bet jau atrištom akim.
Ir kaip vėliava — jau pakilus.
Lietuva, leisk mums atkimt.
Tebūna mūs polekliai kilnūs.

1989

XXX

kalnai kuriais lėčiau
kalnai kuriais bridau
darbai kuriuos laikiau
sparnai kuriais skridau

tegu sakau teugu
ne mano manyje
rugelis po dalgium
ugnis akmenyje

nukritusi šalia
gyvybės valanda
žalia žalia žalia
juoda juoda juoda
1979

Metai pagal rugį

Dr. Viktorija Daujotytė

Rugio metai prasideda rudeni. Rugys išskenčia žiemą — žiemkenty, žiemkentis. Kiek kartų rugiui yra nusilenkęs Justinas Marcinkevičius, sukūręs gražiausias žiemkento poetines metaforas.

Rugys yra mažasis lietuvių Gyvybės medis. Tik dabar — po minoro giesmių — išsiskleidžia 1978 metų Just. Marcinkevičiaus eilėraštis:

*Kai įsilipi į rugį,
tai labai toli matyti:
ligi žodžio, ligi duonos,
ligi stalo, ligi širdies.*

*Vejo pučiamas, ant kalno
Kaip gyvenimas siūbuoj.*
Atleikia drabni paukšteliai,
atneša dangaus rasos.

Senos, paslaptingos lietuvių rugiapjūtės dainos: ryto, vidurdienio, vakaro. Trilaukė rugio diena paskutinė. Rugiapjūtės dainų gražumas — geliančio minoro ir šviesos skaidriausias — kaip „Bareliuose“. Trijų metų laikų „pasi-vaikščiavimo“ J. Marcinkevičiaus mažųjų eilėse poemoje *Carmina minora*, skambančioje ir kaip liudėsio giesmės su šviesa ant veido, iš esmės atitinkančios rugiapjūtės dainų estetinį principą.

Ruduo, žiema, pavasaris. Būti pasėtam, kristi į žemę, išskėti žiemą, sulaukti šviesos ir šilumos. Rugio vasara yra jo rudenyje, įšildytoje žemėje, žemės išsčiose. Rugio vasara yra pavasaryje, žemėnį pakeliamame. Rudens rugys:

*žiemkentių
želmenys
žiemon
žemėje žemė*

Pavasario — „pirmagimis želmuo“.

Bet neturėtume poemoje ieškoti tiesioginių atitikmenų, o pasikliauti tik žemdirbių žiemkentių kultūros kodu, valingai į metų ritmą įsukusių mūsų Pirmąjį — Kristijoną Donelaitį, diktavusį metų menesius ciklus V. Mykoliaičiui — Putinui, Juditai Vaidiūnaitėi, Vaidotui Dauniui, Aidui Marčėnui. Ne tik jiems.

„Gamta gali atverti dvasią — dvasia gamtą,“ — sako J. Marcinkevičius, pristatydamas savo minorines giesmes ir kartu minorines dainas kaip galingosios romantizmo kultūros paveldėtojas ir kartu pavaldindys. Romantikas jau bū svariųjų atributų: pakylėtumo, dramatiškų konfliktų, liepsningo žodžio. Romantinės pasaulėjautos spalvoti metmenys naujojoje J. Marcinkevičiaus knygoje atstauti pilkais kasdieniškojo lino siūlais. Išdidumas, pasipriešinimas, „aš“ išskyrimas perrašytas į nuolankumą būti matant-mastant-jaučiant. Korybą — tarsi žmogaus apsikeitimas gyvybine energija su gamta. Nuolankumo būseną, kaip egzistencinės patirties galimybę ir gėmę. Nuolankus yra rugio grūdus mirštantį želmenį prisikėlimui. Nuolanki rudeno gamta, pasiduodanti tam, kas neišvengiama:

*šventėja laukai
nuolankiai priimdami
ištuštėjimo kančią*

Žmogaus nuolankumas gamtai yra vienintelis būdas, vienintelė galimybė ką nors suprasti joje ir pačiam žmogui.

Nuolankiai tylėti, kol būsį prakalbintas.

Prakalbintas grožio, jo perveriančio blyksnio:

*būna kai matai
jog tai ką matai
iš tikrųjų yra gražu
net saldu iš to šausmo*

Prakalbintas šio pasaulio paslapties, grąžinančios į maldą, į „Pulkim ant kelių“ arba į „De profundis“ situaciją:

*dega liejasi kyla
aušros cumam
pralauždamas užtvanką
manyje
iš gilumos šaukuiosi*

Prakalbintas kokio gailaus paprastumo, kad jau neapapraslystancio pro patias mažiausias kalbos tinklo akules:

*pastebėjau pavasari
tiesą sakant
nieko ypatingo
tai toks želmenelis*

Teisus, nemastantis savo teigumo. Gamta yra teisi, tad negailėstinga ir nuolanki.

Rugys neina. Rugys auga — gilyn ir aukštyn. Kaip medis, kaip pasaulio arba Gyvybės medis. Kas yra savo vietoje, stabdo einantį-praeinantį.

„O kad būtum, turi eiti“, — sako poetas *Carmina minora* eksplikacijoje. Ir priduria: „Apie kiekvieną mūsų galima pasakyti: jis yra ten, kur ejo. Gal net neperžengęs slenkščio ejo“. Taip, einaime ir mintimis, jausmais, vaizduote. Ir grįžtame ten, kur kada esame buvę, buvimą kuriuo nors būdu patyrę. Grįžimas keičia žvilgsnio kryptį, ypatingą pavertimą paprastu, paprastą — ypatingu.

Trijų metų laikų arba rugio ciklas (nuo rudens iki pavasario), yra vienas iš pamatinių *Carmina minora* struktūros principų. Kitas — būtent kelio, ėjimo, suvokiant šios žemės linijos archetipiskumą, sudėtingumą, daugiaplanę skaidą Vakarų ir Rytų kultūrose. Iš kur? Kodėl? Kas veda einantį? Kas žino kelias namo — bet kas yra namai? Kelias — tiesa — vienintelis ar daug kelių? O kas pagaliau yra tiesa, jei ne amžinas kelias? *Carmina minora* dar nesuvalktoje pradžioje — rinkinyje *Žingsniai* (1998 — žinanti yra upė — tekantis kelias:

*tako nėra
viskas yra takas
tą žino upė*

„nieko nenoriu iš šito...“

Šiame eilėraštyje ryškiau negu kituose rodosi nauja poetinė programa — atsisakymo kalbėti tiesioginėmis reikšmėmis, vadinasi, atsisakant sukaupto žinojimo, netgi poetinės technikos patirties. Kalbėti daugiau remiantis elipėmis, tarpais, peršokimais. Prieš gerą dešimtmetį parašyta J. Derrida etudias atsakymas „Kas yra poezija?“ prasideda taip: „Noredamas atsakyti į šį klausimą — dviem žodžiais, ar ne? — tu turi atsakyti žinojimo“. Žinojimo, kas tai yra, kaip tai yra, teikiama ne poezijos, o poetikų.

Poeto atsisakymas žinoti, (teigti, aiškinti, prieštarauti, juolab iš kito ko nors reikalauti) yra ontologinis principas.

Nuotr. Vaclovo Strauko

Galima patikslinti — ontologinio išpareigojimo neįsipareigojant principas. Paklusnumas būčiai arba Gamtai ir yra kūrybos kelias. Ši poeto mintis išsakyta jau *Dienraščiuose* *be datų*. Žingsnyje šis paklusnumas arba jau suprantančio skaidrinantis nuolankumas pasirodė naujais poetinės gamtojaus žingsniais — dviem segmentų ciklais — „Pasi-vaikščiavimas“. Pirminė būties pagavos, lyg primenanties Rytų, ypač kinų filosofijos estetinės būties ir kaip patirties galimybę. Poetikos prasmė — miniatiūros, segmentai, minimalistinės raiškos būdai.

Ontologine prasme — išsi-laisvinimo: nėra būtina kur nors nueiti, užtenka kelių eiti. Ne kur nuejimas, o pats ėjimas, vaikščiojimas, pasi-vaikščiojimas. Natūralus, pirminis žingsnio ritmas, pirminės akių ir širdies pagavos, pirminiai susitikimai — su medžiu, žole, paukščiu, sėkla, mintimi, iš kažkur atsiradusia, paliekanti tik lengvą pėdsaką, mintis, nei skleidžianti, nei vystoma, tik švystelinti:

*parūpo
ar dar galiu bėgti
pamėginčiau tačiau
kodėl bėgti*

Iš tiesų — kodėl bėgti? Nebėga rugys. Nebėga medis. Bet bėga kelias — pagal savaiminę lietuvių kalbos poeziją. Ir tik žmogus grįžta. Grįžtančiojo žvilgsnis jau yra matantis. Grįžtančias turi laiko todėl, kad ir nežinodamas žino jį mąstant. Grįžimo poetinė filosofija, įprasminama R. M. Rilke, M. Heideggerio, J. Baltrušaitio, V. Mykoliaičio-Putinio, A. Jasmanto... Į grįžtančiojo kelią nuo „Žingsnio“ yra įsukęs ir Just. Marcinkevičius. Pasigirsta įdomių sąskambių tarp jo ir A. Jasmanto — A. Maceinos, to paties Prienų krašto ir giminiško kraujo poeto-mastytojo. A. Jasmanto „Saulėlydžio sonetas“:

*Jau vyturėlis, grumsteliu
prigludęs,
Nebeskardena gestancijos
palaukęs.
Nusviro varpas. Aukso
grūdus
Atgal į žemę šaukia.*

*Atgal ir mes nuo vėstančių
kalvelių,
Apsunkusius dalgius
nusišvarinę,
Jau leidžiamės iš ilgo mūsų
kelio
Į rūką sidabrinį.*

*Tur būt, į poilsį, į baltapūki,
Mes leidžiamės. Lauką
garsiai*

*Ten ragelių nebesiskųs.
Tik tu, pavargęs mūsų
žingsni, tu nebūki
į ten toksai svyruojantis,
toksai —
Sunkus...*

Artimas žodynas (vyturėlis, grūdas, žemė, dalgis, kelias, rūkas, laukas, žingsnis... Artima nuotauka — raminančio liudėsio. Tik eilėraščio būdas kitas — sonetas, žingsnis, žengtas ir ankstesnio Just. Marcinkevičiaus *Carmina minora* būdą atitiktų atskiri soneto segmentai — ypač trieiliai.

Sukaupia, sutelkia ir išskaidyta, fragmentuota struktūra. Temperuota, visomis skrybomis taisyklėmis ir galimybėmis disponuojanti sintaksė. Ir vieno sulaužyto, eilutėmis su-skirstyto sakinio askezė... Jau ne skrybiška. Kalbėjimas kalbai tylint, bet budint. Iš jau cituoto „Žingsnio“ eilėraščio „nieko nenoriu iš šito...“

*užmigo gerklę kalba
aš jos nežadinu
prieina kartais koks medis
prišoka nuskuręs krūmokšnis
sakytum šuo bet per didelį*

Žmogaus-mediumo pozicija. Esi būčiai-gamtai tavimi kalbėti ir tavimi tylėti. Kalba yra ir tavo motina, leidžianti, padedanti kalbėtis ir tavo dvasios kūdikis, saugiai užmie-gantis gerklę. Busdama kalba girdi poezijos klasika, išsiliėjusi į gamtoją, — Maironio nejudantį lapą, ir pavasario balsus, Salomėjos ramunėlę, Vaidiūnaitės neviltingą kartojimą — „man vis taip pat“.

Ar begali eilėraštis priklausyti tik tam, kuris apie save sako „aš“?

„Aš“ niekada nepasirašo eilėraščio. Kitas pasirašo. Dar viena postmodernybės teoretiko J. Derrita mintis iš jau cituoto etuduo-atsakymo. Kokia eilėraštis, kokia klasikinė tiesa. Kaip negreit, nelengvai įžvelgiama.

Eilėraštis yra kelias nuo „aš“ iki „kito“, eilėraščių pasi-rašančio. Tarp „aš“ ir „kitas“ yra tas, o tiksliau tie, kurie jį parašo, sunėsta iš trupinių, palieka kaip pėdsaką, kaip pėdsako pėdsaką, kaip pėdsako pėdsaką. Ženklas, raidė, parašymas, pagaliau pagal poeto rašyseną sukurtas knygos šriftas, palimpsestiniai puslapiai (rašyta ant prirašyto) aktualizuoją įdomius dabarties rašto kultūros aspektus. Rašytinė „t“ turi kryžiaus siluetą, kuris itin ryškiai pakartojant:

„t“ paženkliną ir tylą, tylą prasideda lyg kryžiaus ženklą:

*tyloj kur viskas
sūkčia vienu balsu
tūrečiau tipti*

Eilėraščio kelias — nuo garso iki tylos ir atgal: nuo tylos iki garso. Per didelius savaimės žmogaus pasaulyje esančius prasmės tarpus. Kuo mažesnis žodis, tuo didesnis tarpas-žingsnis — kaip 62-ajame rudeno segmente: *bet / juk / tai / tik / taip / bet / tik*. Teiginys visaapimantis, bet prasidedantis prieštara: „bet“, Ir persiliejęs į išimties iš desnio viltį — „bet tik“.

Pritaikyti šitą desnio ir išimties formulę *Carmina minora* šriftui, sukurtam pagal poeto rašyseną, pagal atskirų raidžių kontūrus. Sutiksime, kad „tai / tik / taip (atitinka) ir tuoj pat pridursime: „bet / tik“: bet tik Just. Marcinkevičiaus gyvoji rašysena kita — kitokie tarpai, rankos spūdžiai, tėkmė. Įdomu. Svarstyti. Iš visko, kas eilėraštyje yra, eilėraštis nesudėdys.

Drama, be perstojo, be per-trūkio vykstanti žmogaus pasaulyje tarp tik taip ir bet tik. *Carmina minora* poemiškumas (kad ir punktyrinė, bet vienišia vidinė linija) remiasi esančio, būnančio, einančio tyliu atsiverimu būčiai, pasirodiančiai kaip gamta, o veikiančiai kaip dvasia. Tarp desnio ir išimties. Išėjimas iš miško (girdinčio, bet uždarinčio) ir lauką (matantį, atveriantį):

*užtrenkiau
už nugaros mišką
išėjau į lauką
vėjas*

Taip poema prasideda. Ir tęsiasi, keičiantis rugio metų laikams, šviesos ir tamsos

Verta susipažinti ir su New York opera

Didžiajame New York, muzikos ir meno šventovėje, Lincoln Center, vienas šalia kito yra du operos teatrai: Metropolitan („MET“) ir New York City operos (Iš NYC operos, kovo 29 d. per PBS TV buvo matoma G. Puccini „Tosca“). Tie abu operos teatrai skiriasi savo dydžiu, atlikėjais ir operų pasirinkimu. „MET“ operos teatre yra 3,800 vietų, o NYC operoje kiek mažiau — 2,737. „MET“ operoje dainuoja (daugiausia) „žvaigždžių statusą“ pasiekusieji, pasaulyje išgarsėję dainininkai, kai tuo tarpu NYC operoje dainuoja Amerikoje muzikos mokyklas baigę ir profesinius igūdžius įsigiję, jauni, gabūs, gražiais balsais dainininkai. „MET“ operoje (su mažomis išimtimis) yra statomos populiarios operos (1999-2000 metų sezono statoma naujai komp. John Harbison sukurta opera „The Great Gatsby“ ir G. F. Handel — „Guilio Cesare“). o NYC opera visą trečdali, iš visų sezono statomų operų, skiria seniausiems sukurtais ir naujosios operoms (1999-2000 m. statoma Handel — „Ariadante“, Ramen — „Platee“, Gershwin — „Porgy and Bess“, Thomson — „The Mother of us all“ ir Beason/Drattell/Torke — „Central Park“).

Ypač didelį dėmesį operos muzikos direktorius Paul Kellog skiria šiuolaikinėms operoms. Jis sako, jog reikia, kad publika žinotų, suprastų ir išmuktų lietuvių ir tokių muzikos, nes kaip kitaip klausytojai sužinos apie naująją muziką, jei jie jos negirdės? Jis noris parodyti, kad „gyvenimas vyksta“ ir greta „La Boheme“, „Rigoletto“, „Don Giovanni“ bei kitų operų.

Pas mane jau yra NYC operos 2000-2001 metų sezono tvarkaraštis. Šio sezono laikotarpis (2000 m. rugsėjo, spalio, lapkričio ir 2001 m. kovo, balandžio mėn.) bus statoma

bangoms, džiaugsmo ir liudėsio vilnims. Ir paskutinis pavasario ciklo ir poemos eilėraštis:

*Liūdno arklio akys
palydi mane
nuo žemės
nueinantį*

Daugiaprasmė simbolika: išeinantis iš miško į lauką, vaikščiojantis atvirose erdvėse, ir nueinantis nuo žemės, lydimas arklio (greta rugio ir dalgio svarbiausio žemdirbių kultūros veikėjo) liūdno akių. Už tokios knygos turėtų būti įmanomai teisingas gyvenimas, kurį kiekvienas mąstantis, o juolab kuriantis, gali, o gal ir privalo dar išieisinti.

14 skirtingais pavadinimais operų. Jos bus kartojamos 116 kartų: dvi operos G. F. Handel — „Rinaldo“ (6 k.) (skaicius skliausteliuose reiškia kiek kartų opera bus statoma), „Acis and Galatea“ (5 k.), dvi W.A. Mozart — „La Nozze di Figaro“ (12 k.), „Don Giovanni“ (6 k.), dvi G. Verdi — „Traviata“ (11 k.), „Rigoletto“ (13 k.), trys G. Puccini — „Tosca“ (9 k.), „Madama Butterfly“ (12 k.), „La Boheme“ (13 k.). Po vieną: G. Donizetti — „Robert Devereux“ (7 k.), E. W. Korngold — „Die Tote Stadt“ (5 k.), S. Prokofiev — „The Love for Three Oranges“ (5 k.), B. Britten — „Turn of the Screw“ (5 k.) ir E. Futral — „The Ballad of Baby Doe“ (7 k.).

NY City operos muzikos direktorius Paul Kellog sako, kad ta opera su jos talentingais menininkais būdama patraukli, iššaukianti, provokuojanti, atvaizduodama dabartinį gyvenamąjį laikotarpį, su naujų operų pastatymais stengiasi sudominti operos gerbėjus.

Visos operos atliekamos originalo kalba, o vertimą į anglų kalbą galima skaityti scenos viršuje specialiai įrengtoje švieslenteje.

Bilietai į New York City operą kainuoja nuo 18 iki 98 dolerių.

P. Palys

PIRMOSIOS VIETOS — LIETUVIAMS

Nantere (Prancūzija), Muzikos namuose vykusiame tarptautiniame A. Glazunovo smuikininkų konkurse 25 minučių ilgio programoje pirmą prizą iškovojo M. K. Čiurlionio mokyklos auklėtinis K. Kele-ras (mokytoja G. Vitėnaitė), antrąjį — tos pačios mokyklos auklėtinė J. Zajanciauskaitė, o 30 minučių programoje — pirmąjį prizą Lietuvos muzikos akademijos auklėtinė K. Juknevičiūtė (mokytojas J. Dvarionas), — antrąjį M. K. Čiurlionio mokyklos auklėtinė A. Doveikaitė (mokytoja I. Armonaitė-Galinienė).

LIETUVOS TAPYBA EUROPOJE

Kovo 20 — balandžio 1 d. Europos Parlamente Briuselyje Lietuvos tapybos parodoje buvo eksponuojama 40 keturių Lietuvos menininkų — Laimos Drazdauskaitės, Rūtos Katiliūtės, Dalios Petasiūnaitės ir Audronės Kasciūnaitės — kūrinių. Parodos atidarymo metu koncertavo M. K. Čiurlionio kvartetas.

Nuotr. Algio Jakšto

„Dainavos“ vyrų oktetas Angelų mieste

Š. m. kovo 18 d. Los Angeles, Calif., pilnoje publikos Šv. Kazimiero parapijos salėje, įvyko „Dainavos“ Vyrų oktetų koncertas, kurio čia visi labai laukė. Ne kartą spaudoje buvo plačiai rašoma apie šio oktetų didelį pasisekimą, tad ir Pacifiko pakrantių lietuviai gausiai susirinko pasiklausyti jo dainavimo. Koncertą ruošė Los Angeles ateitininkai, skautai akademikai ir vyrų kvartetas. Reikia pripažinti, kad ši, entuziastingai vykdoma, mūsų visuomenės talsa buvo labai vertinama.

„Dainavos“ Vyrų oktetų koncertas susidėjo iš dviejų dalių. Pirmoje dalyje atlikta trylikų kūrinių, daugiausia harmonizuotų liaudies dainų. Antroje dalyje — vienuolika. Jos buvo ir lietuvių kompozitorių, ir populiariosios amerikiečių muzikos kūrinių, atliktų anglų kalba. Tad dviejų kultūrų sąvoka čia buvo ne tik gražiai išlaikyta, bet dar pakrypusi lietuvių tarmė.

Okteto vadovas ir dirigentas muz. Darius Polikaitis savo dirigavimu stengėsi išvengti monotonijos. Taktas po takto, palaipsniui jis siekė pagauti muzikinę kalbą, nes ir kompozitorių įvairovė repertuare buvo gan plati (T. Makacinas, V. Juozapaitis, J. Žilėvičius, A. Adomaitis, J. Karosas). Muzika, o tuo pačiu — dainavimas, yra laiko menas, nuolat kintantis prigimties, suvokiama ne iš karto. Liaudies dainų kūryba — tai kažkada buvusių nuotaikų atmintis, nors ji ir atspindi tikrovės reiškinį dinamiškai, bet palieka daugiau laisvės klausytojų vaizduotę. Okteto koncerte tai ir buvo itin ryšku — vyrai kiekvieną kūrinių atliko vaiskia intonacija, tiesiog pluduriavo kalbos vingiuose, kiekviena priebalsė buvo aiški —

tarytum padėta ant delno. „Greitakalbės“ (komp. J. Tamulionis) atlikimo tempas čia galėtų būti atmintinas pavyzdys, o D. Polikaitio dirigavimas — kaip geras, išsamus akompanimentas — vien stiprino dainavimą, pabrėžė harmonijos niuansus ir todėl lengvo dainavimo sąskambyje melodinė linija tiesiog plazdėjo.

Pirmoje dalyje dar buvo atlikti šių kompozitorių kūriniai: A. Lapinsko, F. Strolia, K. V. Banaicio, P. Butkaus ir A. Gečo. Atidaus muzikalumo pianistas-akompaniatorius Vidas Neverauskas prisidėjo prie koncerto pasisekimo.

Antrosios dalies koncerto pradžiai oktetų vyrai panoro pakalbėti apie save: kaip įsikūrė jų vienetas, kad daugumą oktetų narių riša artima giminytė ir t.t. Muz. D. Polikaitis oktetą lavina, paruošia koncertams jau nuo 1995 m. Po trumpo apžvalgos buvo tęsiamas koncertas. Girdėjome nelietuvių kūrybos, o taip pat A. Raudonikio, A. Bražinsko, G. Paugos, D. Polikaitio (žodžiai Bernardo Brazdžionio). Kompozicijos pritaikytos oktetui balsų pajėgumui. Čia labai natūraliai skambėjo tradicinės Amerikos dainos, o koncertas baigtas R. Rogers ir O. Hammerstein III miuziklio „South Pacific“ daina „Niekas neatstos mums merginos“ (vertė F. Strolia). Publikai ši daina labai patiko, tad vyrai turėjo ją kartoti.

Labai šiltai buvo sutiktos ir kitos angliškos dainos — „Hush! Somebody's Calling My Name“ ir „Shenandoah“. Tuomet prie oktetų vyrų, kurių sąstatą sudaro Liudas Landsbergis, Darius Polikaitis (vadovas), Tadas Stropus, Marius Polikaitis, Kas-

„Dainavos“ Vyrų oktetas iš Čikagos kovo 18 d. koncertavo Los Angeles, Calif. Iš kairės: Kastytis Šoliūnas, prie fortepijono Vidas Neverauskas, Audrius Polikaitis, vadovas Darius Polikaitis, Marius Tijūnėlis, Marius Polikaitis, Liudas Landsbergis, Tadas Stropus. Nuotr. Teresės Landsbergienės

„MET“ operos sezonas su Violeta Urmana

Metropolitan operos teatras New Yorke, populiariai vadinamas „MET“, puikuoju garsiais dainininkais bei dirigentais, aukštu meniniu operų pastatymu ir modernia scena, jau paskelbė 2000-2001 sezono tvarkaraštį. Jame yra ir į

tytis Šoliūnas, akompaniatorius Vidas Neverauskas, prisijungė Los Angeles Vyrų kvartetas: Rimtautas Dabšys, Antanas Polikaitis, Bronius Seiliukas, Emanuelis Jarašiūnas. Raimondai Apeikytei akompanuojant, jie visi padainavo smagią dainą. Poetas Bernardas Brazdžionis jautriais žodžiais minėjo savo eilėraštį „Keleiviai“, sukurta prieš 50 metų, kuriam D. Polikaitis parašė muziką ir kūrinių oktetas atliko šiame koncerte.

Po koncerto vyko pabėdavimas, mezgėsi naujos draugystės, o vėlyvas šeštadienio vakaras, nusitęsęs į naktį, visiems, ypač koncerto ruošėjams, paliko neužmirštamai brangus.

Stasė V. Pautienienė

„zvaigždžių“ vardą užsitarnavusių operos dainininkų tarpą ikopusios operos dainininkės iš Lietuvos Violetos Urmana pavarde (jos tikroji pavardė-Urmanavičiūtė).

Violeta gyvena Vokietijoje, o dainuoja visos Europos didžiuosiuose operos teatruose: Milane — „La Scala“, Londone — „Covent Garden“, Berlyne — „Deutsche Oper“ ir kitur. Visur susilaukia išskirtinai puikių muzikos kritikų atsiliepimų. Operos solistė Astrid Varnay, 1997 m. išleidusi savo memuarus rašė: „Vos tik ši jauna dama uždavė — sustingau it žvakė, suvokdama, kad jos tembras, įvaizdis, asmenybės švytėjimas liudija didžiulį talentą ir vieną tų palaimintųjų balsų, gimstančių tik jubiliejiniams metais...“

1998 m. San Francisco operoje pastatius Wagner operą „Tristan und Isolde“, „San Francisco Examiner“ nepagalėjo pagyru: „lietuvių kilmės mezzosoprano Violetos Urmana debiutavo Amerikos scenoje ryškiausias epizodas. Savo šokoladinio balso ir deivišku kvėpavimu antrajame veiksmo Urmana sukūrė magišką akimirką“.

Praėjusiais metais Bayreuth (Vokietijoje) Wagner operos teatre kelis kartus buvo statoma Wagner opera „Parsifal“. Joje nepaprastai sunkų, didelės ištvermės pareikalaujantį Kundry vaidmenį atliko Violeta. „...didžioji Kundry scena antrajame veiksmo tapo tikra vakaro kulminacija, Violeta Urmana praaugo pati save: koks šios sunkios partijos teksto suvokimas, kokios spalvos, kokio dydžio, šiltai srovenančio soprano jausmų ugnis!“

Andriaus Žlabio koncertas Floridoje

Š. m. gegužės 7 d. Lake Worth miestelyje Floridoje, Hibel meno muziejuje, įvyks jauno, tačiau jau žymaus, pianisto Andriaus Žlabio koncertas, kurį rengia „Palm Beach Invitational International Piano Competition“ organizacija kartu su Lietuvos Respublikos garbės konsulatu Palm Beach Floridoje. Po koncerto Stephanie ir Donald Conrad namuose bei Lietuvos garbės konsulo Stanley Balzeko, Jr., namuose įvyks privatus priėmimas ir pietūs.

Andrius Žlabys pradėjo mokytis skabinti pianinu, būdamas šešerių metų gimtąjame Vilniuje. Dvylikmetis Andrius laimėjo Tarptautinį Balio Dvariono konkursą Vilniuje. Vėliau jis tapo dar daugelio konkursų laureatu, tarp

Violeta Urmana.

Ateinančių metų pavasarį „Parsifal“ „MET“ operoje bus statomas tris kartus. Du kartus (balandžio 2 ir 10 d.) Kundry vaidmenį atliks Violeta Urmana. Kituose tos operos vaidmenyse: Placido Domingo, Ketelsen, Wlaschiha, Tomlinson. Diriguoja — J. Levine. Iš viso 2000-2001 „MET“ operos sezone bus statomos 25 skirtingos operos. Jos bus kartojamos 205 kartus. Jų tarpe 3 premjeros: Ferruccio Busoni — „Doktor Faust“, Giuseppe Verdi — „Nabucco“, Sergei Prokofiev — „The Gambler“ ir du nauji pastatymai: Ludwig van Beethoven — „Fidelio“ ir G. Verdi — „Il Trovatore“.

Daugiausia kartų bus matomos: Giacomo Puccini — „Turandot“ — 12, ir G. Verdi — „Traviata“ 11 kartų. Tik po du kartus bus matomos: Richard Strauss — „Ariadne auf Naxos“ ir Leoš Janáček — „The Makropulos Case“.

Lietuvoje operos mėgėjai gali pasidžiaugti „MET“ operos pastatymų („Live“) transliacijomis radijo bangomis. Per paskutinius 2-3 operos sezonus buvo girdima 8-10 pastatymų. Tačiau šį sezoną, taupant lešas, teks pasitenkinti tik dviem.

P. Palys

Kalbantys katinai ir kaktusai

Jau antra savaitė Jaunimo centre M. K. Čiurlionio galerijoje viešpatuoja „kaktusai ir katinai“. Tai dailininkės V. Jankevičiūtės-Ragauskienės pirmoji personalinė batiškos paroda. Autorė nėra naujokė šioje srityje, tačiau tai tarsi pirmas žingsnis, parodant tam tikro kūrybos tarpsnio rezultatus. Kaip sako pati autorė: „esu savamokslė šioje srityje, daug eksperimentavau, tobulinau, netgi atradinau šios technikos subtilumus...“

V. Jankevičiūtė-Ragauskienė atstovauja tradicinei lietuviškai dailės mokyklai, kuri ne be pagrindo gali didžiulius savo originalia tradicija, o jos puoselėjimas tik dar kartą patvirtina lietuviškojo meno progresą. Tačiau tuo pačiu reikia pamiršti, kad visada kūrybos procese svarbiausiu lieka kuriantis žmogus — autorius.

V. Jankevičiūtė-Ragauskienė šioje parodoje eksponuoja kelių paskutinių kūrybos metų batiškos darbus. Galbūt ciklu juos pavadinti būtų per drąsu, tačiau, be jokių abejonių, autorė nuosekliai (tiek temomis, tiek technika atžvilgiu) žygiuoja pirmyn. Manytume, neatsitiktinis ir kloristikos pasirinkimas: spalvos santūrios — daugelyje darbų vel sugrįžtama prie natūralių gamtos (ypač žemės) spalvų, kurios atliepia žiūrovui. Šis spalvos santūrumas deramai apjungtas darbų kompozicijomis. Schematinis darbų planas išlaikytas tradicinės pozicijos principu. Daugelyje darbų („Šlapia“, „Ramus“, „Gintaras“, „Sapnas I“, „Sapnas II“) vyrauja centrinė kompozicija ir tik keliuose blykstelė kompozicinis keistumas („Jėmintas“). Dominuoja vertikales, horizontales ir jas papildančios plastiškos linijos. Ryškių, aiškių diagonalų ne-

V. Jankevičiūtė-Ragauskienė. „Vienišius“.

buvimas suteikia daugiau santūrumo, plastiškumo ir tarsi ramina žiūrovą. Darbai spinduliuoja liūdna ramybė, švelnumu. Šias nuotaikas puikiai atskleidžia autorės pasirinkta batiškos technika.

Darbų pavadinimai tampa dar vienu, ekspoziciją vienijančiu, veiksmu. Autorė itin taikliai parenka pavadinimus. Susidaro įspūdis, kad kaip tik tas vienintelis, darbą apibūdinantis, žodis („Šlaidi“, „Skaidrus“, „Senoji“) yra pats tiksliausias.

Vaizduojami objektai nėra vien medžiagiškasis buities atspindys. Tai greičiau būties temos kodavimas per paprastą objektą. „Jei mano paveikslai prabiltų — daug pasakytų. Tuomet paaiškėtų, kad ir katinas — ne katinas, ir kaktusai — ne kaktusai“. Šie autorės žodžiai liudija filosofinės-egzistencialistinės temų vystymą. Kiekvienam žiūrovui paliekama nepaprastai daug erdvės mąstymui. Vieni, dykumoje stūksantys kaktusai vertia mus husiypsofui. Tai lyg prisiminimas iš vaikystės: Jie tokie panašūs į D. Sent Egziuperi „Mažąjį princą“ kaktusus.

Rūta Ostrovskaja
Jolanta Stankutė

„Dainavos“ oktetas ir Los Angeles Vyrų kvartetas Šv. Kazimiero parapijos salės scenoje kovo 18 d.

Darius Polikaitis su Aldona Brazdžioniene ir poetu Bernardu Brazdžioniu. Nuotr. Teresės Landsbergienės

Pianistas Andrius Žlabys. Nuotr. Elvyros Vodopalienės

įstojo į Curtis Institute of Music Philadelphia mieste, kur jo mokytoju buvo ir dabar tebėra žymus amerikietis pianistas Seymour Lipkin.

Andrius Žlabys taip pat yra mokinys pas Jerome Lowenthal Music Academy of the West Santa Barbara mieste, kur jis laimėjo „Concerto“ konkursą, bei pas Sergei Babayan

Stanley Balzekas, Jr.
LR garbės konsulas Palm Beach Floridoje

Vakaro, skirto Broniui Krivickui, metu (2000 m. vasario mėn.) Vilniaus Rotušėje. Kalba poetas Kazys Bradūnas. Sedi iš kairės: V. Zabarskaitė, kun. K. Vasiliauskas, prof. V. Kubilius, V. Gasiliūnas. Nuotr. Algimanto Žiziūno

Lietuva atrado „Miško poetą“

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras Vilniuje išleido rašytojo, žuvusio pasipriešinimo kovose, Broniaus Krivicko raštų tomą, kuriame išspausdinti literatūros kritikos straipsniai, feljtonai, poezijos bei prozos kūriniai ir t.t. Ta proga knygos sudarytojas Virginijus Gasiliūnas sutiko atsakyti į kelių *Draugo* klausimų.

— Kaip Jūs atradote Bronių Krivicką? Kaip tapote jo raštų sudarytoju?

— Žodis „atradimas“ šiuo atveju tikrai tinka. Iki 1989-ųjų, kai į *Sietyno* rengėjų rankas pateko pirmas pluoštas Broniaus Krivicko poezijos ir buvo paskelbtas 5-ajame šio leidinio numery, mes, gimę ir auge sovietinėje Lietuvoje, visiškai nieko nežinojome. Net nežinojome, kad apskritai toks žmogus buvo. Cenzūra partizanų pavardes (jei kas ir būtų išdrįšęs paminėti, nors tuo abejojo) tikrai nebūtų praleidusi. Kiti šaltiniai, kur jis buvo minimas, tarkim, bostoniške enciklopedija, tūnojo vadina muosiuose spec. fonduose, ten papulti ir paprasčiausiai ieškoti informacijos buvo tik saujelės „išrinktųjų“ privilegija, ką jau ten studentas ar vos baigęs universitetą lituanistas.

Taigi tas pirmasis perskaitytas Broniaus Krivicko poezijos pluoštas buvo tikras atradimas. Kaip partizanų dainas šį tą žinojom, bet kad miške rašyta tokio lygio poezija — net sunku buvo patikėti. Nuo to ir prasidėjo vaikščiavimai Broniaus Krivicko keliais. O postūmis — kad tau gali atsivert visiškai nežinomų dalykų be to, esu kilęs iš to paties

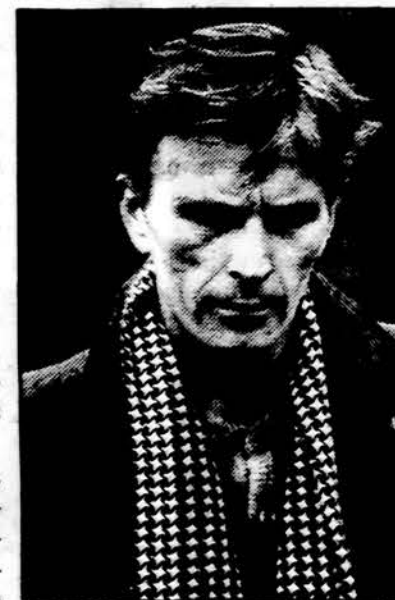
krašto kaip ir Bronius Krivickas: gimęs dabartiniam Pasvalio rajone, vidurinių mokslo baigęs Birzuose. Iš pradžių susigaudyt, kur link reiktų sukt, padėjo poetas Eugenijus Matuzevičius ir istorikas Juozas Tumelis. Kad pavyktų rast daugiau Broniaus Krivicko „miško“ kūrybos — sunku buvo tikėtis, bet juk jo, kaip literato, kelias prasidėjo dar gimnazijoje — feljtonais, literatūriniais rašiniais, vėliau, studijuojant Vytauto Didžiojo, o nuo 1940-ųjų Vilniaus universitete, — recenzijos, novelės *Naujojo Romuvo*, *Studentų dienose*, *Kūryboje* ir kt. VU archyve per visą sovietmetį saugiai išgulejo jo diplominis darbas Jono Aleksandriško-Aisčio idėjų pasaulis, kurio vienas skyrius buvo paskelbtas 1944 metais minėtam *Kūrybos* žurnale. Jau visa tai, kas čia paminėta, sudėjus daiktan, išeitų visai svarus raštų tomelis. Kaip tik tuo laiku, apie 1900-uosius, emė vertis spec. fondai, tad tereikėjo, nugriebus laiko, lapas po lapo versti leidinius, kuriuose jis bendradarbiavo ar galėjo bendradarbiauti, ir rinkti medžiagą. Tačiau bene didžiausia intriga buvo tokia: o gal įmanoma rasti daugiau jo partizanaujant parašytų kūrinių? Be to, norėjosi sužinoti ir kuo daugiau jo likimą, ypač apie partizanavimo metus. Taigi teko kalbėtis su jį įvairiais gyvenimo laikotarpiais pažinojusiomis žmonėmis. Didžiausia paslaptis buvo Broniaus Krivicko paskutinieji gyvenimo metai. Net seserys nežinojo, nei kur, nei kada, nei kaip žuvo brolis. O nežinia neleidžia užgesti paskutinei vil-

čiai: gal ir gyvas išliko. Tačiau, kai atsirado galimybė susipažinti su KGB archyvais, viskas paaiškėjo (norėčiau padėkoti istorikui Gintarui Vaidiūnui, padėjusiam rasti tuos duomenis). Iš Biržų girios Bronius Krivickas iškeliavo kartu su Vyčio apygardos partizanais 1951-ųjų rudenį. Jie buvo atėję padėti įsteigti Biržų partizanams Pilenų tėvūniją ir kartu įsijungti Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio struktūras (iki tol Biržų krašto partizanai veikė savarankiškai). Bronius Krivickas, kaip tikrai tinkamas žmogus, buvo pakviestas imtis visuomeninės veiklos visos Rytų Lietuvos (Karaliaus Mindaugo) srities mastu — pirmiausia atgaivinti partizanų spaudą. Ir Bronius Krivickas tapo kapitonu Gintaru-Vilniu, dviejų nuo 1951 metų pradžios atkurtų leidinių — *Laisvės kovos ir Aukštųjų kovos* — redaktorium. Deja, neilgam. Žuvo 1952-ųjų rugsėjo 21-ąją, išduotas savo tiesioginio viršininko — Rytų Lietuvos srities vado Jono Kimšto.

Bet grįžkim prie rankraščių. Bendraudamas su pokario metais Bronių Krivicką pažinojusiomis žmonėmis, prisiklausiau nuostabiųjų istorijų apie jo rankraščius — užkastus į žemę, paslėptus dabar jau nugriautų namų palėpėse, sudegintus krosny, pasibeldus į duris nepažįstamiems žmonėms ir t.t. Tačiau vis dėlto keli kūrybos pluoštai buvo išsaugoti — jie aprašyti raštų paaiškinimuose. O pilniausia jo kūrybos rinkinį, perrašytą mašinėle, užtikau buvusiam Komunistų partijos istorijos archyve (dabar šis archyvas priklauso Istorijos institutui) — perrašytas 1951-ųjų pavasarį ir su dedikacija padovanotas LLKS Visuomeninės dalies viršininkui Juozui Šibailai. Spėju, kad tan archyvan jis pateko iš KGB archyvo, kur atsidūrė po Šibailos žūties, — gal buvo manoma, kad pravers kurpant visokius leidinukus apie „banditus“? Beje, tikriausiai viskas būtų buvę paprasčiau, jei tie rankščiai būtų pasirašyti pavarde. O dabar — rankštiniai kūrybos pluoštai visai nepasirašyti. Bet Broniaus Krivicko poezija atpažįstama vos iš kelių eilučių, kaip ir jo gimnazijoje išlavinta kaligrafiška rašysena. Tarp kitko, Lietuvos Rašytojų sąjungos leidykla ketina išleisti jo rankraštinės kūrybos, sonetų, faksimilinių leidimą.

— Kaip susiklostė Broniaus Krivicko artimųjų likimai?

— Pirmoji nelaimė Krivickų šeimą aplankė dar 1940 metais — tragiškai žuvo brolis Antanas. O po karo... 1945-ųjų vasarį žuvo, partizano keliu pasukęs, vienas geriausių draugų — Mamertas Indriliūnas (beje, jo raštai dar laukia išleidimo); tų pat metų vasarą — brolis Juozas, kurio atminimui skirtas vienas stipriausių Broniaus Krivicko eilėraščių „Niekad, niekada“, kai stribai sudegino namus, motina prisiglaudė pas dukterį Veroniką, o kad pašaliniai nesuprastų, kad tai motina, vadindavo tetulyte; tėvui nuo tardymų sutriko nervai, sesuo Ona, jau gyvenusi atskirai nuo tėvų, klaidžiojo su vaiku per žemes, saugodamasi Sibiro (jos vyrą ištrėmė 1941-aisiais); sesuo Stasė buvo ištrėmta 1949-aisiais ir labai greit mirė Sibire; iš sesers Veronikos namų neišėdavo stribai, tykantys pasaloje užsukusių brolių partizanų (vienas jai taip ir pasakė: „Mes neištrėmėm tavęs tik todėl, kad tikimės pas tave sugaut brolius“); žmona (juos buvo sutuokę Uosto klebonas) Marijė Ziemelytė — „neuzmirštė, žydinti naktį“ — su sūnum iš tėviškes buvo priversta iškelti į Biržus ir, kad kaip nors atsigintų su priekabiavimu, „susimetrikot“ su kitu, jį mskendo Apaščioj, ištikta epilepsijos priepuolio, kai skalavo baltinius: vyriausias brolis Jonas žuvo per 1953-ųjų Velykas Latvijos miške (jo kėno poilsio vieta iki šiol nežinoma)... Vienos šeimos istorija, verta literatūrinės sagos.

V. Gasiliūnas.

— Kiek plačiau apibūdinkite Broniaus Krivicko santykius su savo krašto žmonėmis. Ar artimieji, kovos draugai tuomet, pokariu, matė jame poetą, ar suprato poeto ir kario padėties tragizmą?

— Būtų galima daug pripasakoti, bet gal stabtesius tik ties dviem epizodais, kurie gan vaizdžiai atskleidžia ir Broniaus Krivicko požiūrį blaivumą, ir jo autoritetą.

Albertas Dilys savo atsiminimuose perpasakoja Karagandos lagery sutikto Biržų krašto žmogaus gyvenimo epizodą: jis 1944-ųjų pabaigoje, kaip ir daugelis vyrų, atsidūręs miške. Tada partizanai laikėsi labai didelėmis grupėmis, kartais vos ne po šimtą. Tokiai galybei žmonių ne tik pramisti būdavo labai sunku, bet ir grėse didžiuliai pavojai. Ne vieną kartą praejęs būrys išmina taką, kurį pastebėti labai lengva, taigi ir užpuolimas vos ne neišvengiamas. Kai buvo paskelbta vadinamoji legalizacija, Krivickas pataręs gerai pagalvoti tiems, kurie be didesnių pavojų gali grįžti namo, ar nevertėtų taip pasielgti. Beje, kad kai kurie vyrai miške, iš

pradžių net valdžia nežinojo. Ir tas žmogus sėkmingai grįžęs namo. Į lagerį jis pateko daug vėliau.

Kalbantis su žmonėmis teko išgirsti ne vieną istoriją, kai Broniaus Krivicko pastangomis pavyko išsiaiškinti teisybę ir buvo išvengta beprasmių aukų. Ne paslaptis, kad karliais partizanais būdavo mėginama pasinaudoti siekiant savanaudiškų tikslų. Nepatin ka kaimynas, atėjusiems partizanams užsimink, kad pas jį lankos įtartinai žmonės, ar tik jis neparsidavė sovietams ir pan. Ir ne vienu atveju Bronius Krivickas išsiaiškindavęs tikruosius kėslus.

Apie jo kūrybą buvo žinoma. Jis net garsiai deklamuodavęs sukurto eilėraščius. Aišku, menkesnio išsilavinimo žmonės suprantamesnės buvo jo satyros, romansinio pobūdžio eilėraščiai. Dažniausiai, juos perrašęs, ir dovanodavo žmonėms. Beje, partizanaudamas Krivickas net savotišką mokinių turėjo.

Vos keturis skyrius baigęs jaunuolis parašė keletą eilėraščių sovietinei dvasiai ir nusiumtė rajono laikraščiu. Ir išspausdino, nurodęs ne tik pavardę, bet ir iš kurio kaimo. Ir sulaukė žmogus svečių iš miško. Atėję pasikalbėjo apie ką priklausio tokiais atvejais, o išėdami pasakė: „Jei jau taip nori rašyti, tai mes atsiųsim tikrą poetą, jis tave pamokys“. Ir po kelių dienų jaunuolis sulaukė Broniaus Krivicko, kuris į šį reikalą pasiūtiūrė labai rimtai: liepė parašyti pluoštą eilėraščių kokia nori tema, o jis įvertins. Ta recenzija yra išlikusi ir išspausdinta raštuose. Beje, tas pats jaunuolis, Jonas Šernas, atvežė iš Rygos nupirkęs rusiškų knygų — Krivickas ketino rašyti darbą apie rusų literatūros prigimtį...

Del tragizmo, man regis, čia jau mūsų norai regėti tai, ką manom turėjus būti. Broniaus Krivicko likimas tragiškas tiek pat, kiek ir kitų sąmoningų laisvės kovotojų. Ir gal, nors tai paradoksaliai galbūt nuskambės, mažiau tragiškas, nes liko jam žintas kūryboje, o nedingo, pasibaigus žmogaus fizinei egzistencijai.

— Kartais atrodo, kad Bronius Krivickas tarsi liko išduotas savųjų plunksnos brolių, bendramokslų. Iki Atgimimo niekas nebandė ištraukti jo kūrybos iš dienos šviesą, ir neplito savilaidiniais spaudiniais.

— Čia, Lietuvoje, iki Atgimimo vargu ar iš principo būtų buvęs įmanomas toks dalykas.

Tačiau privalu pasakyti, kad tą poezijos pluoštą, iš kurio buvo parengtas pirmasis sukančioj laisvės kryptim Lietuvos Broniaus Krivicko poezijos leidinys, išsaugojo Dana Rutkutė (jai buvo siųstas tas pluoštas; dabar originalas saugomas Lietuvos literatūros instituto bibliotekos rankraščių skyrių) ir dabar jau amžiną atilsį Eugenijus Matuzevičius, bendramokslis nuo gimnazijos laikų, padaręs kelis to rankraščio nuorašus ir išslapstęs įvairiose vietose. Beje, kai atsirado daugiau Broniaus Krivicko poezijos, kai emė aiškėti jo likimo vingiai, jis daug susirašinėjo su Amerikoje gyvenančiais pažįstamais, būtent jo deka *Drauge*, *I laisvę* ir kituose leidiniuose pasirodė žinutės apie Bronių Krivicką, jo poezijos leidinius.

Išvijoje Bronius Krivickas irgi nebuvo užmirštas. Štai tik vienas pavyzdys: minint Jono Aisčio pirmąsias mirties metines, 1973-aisiais, Kazys Bradūnas *Draugo* kultūriniam priede iš *Kūrybos* perspausdino Krivicko diplominio darbo ištrauką.

Tarp kitko, kartais ima ir iškyla toks klausimas: ar ne per daug mes norim iš praeities? Juk ji buvo tokia, kokia buvo, ir tiek.

— *Draugo* skaitytojai norėtų daugiau sužinoti ir apie Jus, Broniaus Krivicko raštų sudarytoją. Papasakokite apie savo gyvenimą, darbą.

— Gimęs esu 1962 metais. 1985-aisiais baigiau Vilniaus universitete lietuvių kalbą ir literatūrą, ir nuo tada pagrindinis mano darbas yra knygų redagavimas. Pradėjau „Vagos“ leidyklą, paskui dirbau „Baltose lankose“, dabar — Lietuvių literatūros ir tautosaikos institut. Bet vis tiegioginio darbo kažkodėl neuztenka... 1988-1991 metais kartu su kurso draugais (Liudviku Jakimavičium, Darium Kuoliu, Gediminu Mikalaiciu, Valdu Papieviu, pirmuosius du numerius rengiant — ir Vytautu V. Landsbergiu, po to išvykusi Gruzijon studijuoti kino režisūros) leidom toki, bene paskutinį Lietuvos, neoficialų kultūros leidinį *Sietynas*, kurio išėjo 10 numerių. Esu parengęs *Metmenų* laisvųjų svarstymų rinkinį, Algimanto Mackaus knygą *Ir mirtis nebūna nugąlėta*. Na, pagaliau dabar išėjo visi Broniaus Krivicko raštai. Besigilinant į Krivicko gyvenimą susikaupė nemažas pluoštas atsiminimų apie jį ir jo likimo brolių Ma-

mertą Indriliūną, kurie, tik juos, kada nors virs knyga. Beje, naudodamasis proga; norėčiau kreiptis į *Draugo* skaitytojus, tuos, kurių nepasiekiau laiškais: jeigu Jūs pažinojote šiuos žmones, gal galėtumėt parašyti atsiminimų rengiamai knygai? (Mano adresas: Laisvės pr. 81-36, LT-2022 Vilnius) Būčiau labai dėkingas. Net kartais, regis, nereikšmingi bendravimo epizodai vienu kitu brūkšniu papildo ir paryškina bendrą vaizdą.

Čia tarsi tik apie darbą. Bet darbas ir yra nemaža dalis gyvenimo. Jei manai, kad tavo darbas prasmingas, ir gyventi lengviau.

Kalbėjosi

Audronė Viktorija Škiudaitė

LIETUVOS NACIONALINIAE MUZIEJUJE

Kovo 11 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje atidaryta paroda, skirta Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 10-metui. Parodoje eksponuojama Nepriklausomybės akto pasirašymo, Sausio 13-ąsios ir Medininkų tragedijų nuotraukos, dokumentai, daiktai, įamžinti pirmieji nepriklausomos Lietuvos diplomatinio tarnybos žingsniai, aukštų užsienio šalių svečių dovanos. Parodoje taip pat galima susipažinti su lito projektais, pirmaisiais pašto ženklais, lietuviškos kariuomenės kūrimo istorija. Paskutinis parodos eksponatas — 1992 m. lapkričio 6 d. priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija.

Taip pat eksponuojama apie 50 dailininko Stasio Eidrigevičiaus sukurty plakatų, vienas kurių skirtas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 10-metui.

NATO BŪSTINĖJE — „LIETUVOS BAROKAS“

Minint Lietuvos nepriklausomybės atgavimo 10-metį, NATO būstinėje Briuselyje nuo kovo 10 d. iki 27 d. eksponuota fotoparoda „Lietuvos barokas“. Parodoje pristatytos žymių lietuvių fotomenininkų Algimanto Kunciaus, Mečislovo Sakalausko, Artūro Balteno, Vytauto Blacicio, Raimondo Paknio, Juozo Polio fotografijos, kuriose Vilniaus XVII-XVIII a. baroko šedevrai — bažnyčios, jų interjerai, skulptūros, bokštai, miesto panoramos.

K.G., 2000 m. kovas

Bronius Krivickas apie 1950 metus.

Nuotr. Kazio Ambrozačio